

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ORTADOĞU TASAVVURLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA* A STUDY ON PRE-SERVICE TEACHERS' IMAGES OF MIDDLE EAST

Nilüfer KÖŞKER**

Öz

Türkiye, dünyanın merkezi öneme sahip bölgelerinden biri olan Ortadoğu'da yaşanan değişim ve gelişmelerin kaçınılmaz olarak etkilediği ülkelerden biridir. Bu mekânsal etkileşimin sosyokültürel ve politik boyutlarının bireyler tarafından hangi bakış açısıyla değerlendirildiği ya da yorumlandığının belirlenmesi, bölgesel farkındalığın oluşturulmasında bir gerekliliktir. Bu nedenle Türkiye'den Ortadoğu'ya bakış açılarının ve bölgeye ilişkin görüşlerin araştırılması, mekânsal değerlendirmeleri temellendiren zihinsel kodların belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma, öğretmen adaylarının Ortadoğu'ya ve Türkiye-Ortadoğu ilişkilerine yönelik görüşlerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, veri toplama aracı olarak standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana bilim dalında öğrenim gören 55 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma verileri, betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının Ortadoğu'yu, sahip olduğu petrol yatakları nedeniyle çatışmalarının yaşandığı bir bölge olarak değerlendirdikleri, Türkiye'yi coğrafi konum özellikleri nedeniyle bir Ortadoğu ülkesi olarak tanımladıkları, Ortadoğu'ya ilişkin kalıpsal yargılar taşıdıkları, Türkiye'nin Ortadoğu politikalarını ise Suriyeli sığınmacılar, iç karışıklıklar ve ekonomik bağlamda sorunlu olarak tanımladıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Ortadoğu, Mekânsal Etkileşim, Öğretmen Adayları.

Abstract

Turkey is one of the countries inevitably affected by the changes and developments occurring in Middle East, one of the regions having a global importance. In order to raise the regional awareness, it is necessary to determine which views are adopted by individuals while evaluating and interpreting the socio-cultural and political dimensions of this spatial interaction. Thus, investigation of the views points and opinions of Turkish people about Middle East is of great importance for the determination of cognitive codes laying the basis for spatial evaluations. The current study aims to determine pre-service teachers' opinions about Middle East and the relationships between Middle East and Turkey. A standardized open-ended question interview form was used in the current study employing qualitative research method as a data collection tool. The sampling of the study is comprised of 55 pre-service teachers from the department of Social Studies Teacher Education. The research data were analyzed by means of descriptive analysis and content analysis. At the end of the study, it was concluded that the pre-service teachers think that Middle East is an area of conflicts due to its oil reserves, define Turkey as country of Middle East because of the features of its geographical location, they have some stereotype opinions about Middle East and think that Middle East policies of Turkey are problematic as they believe it is responsible for Syrian refugees, internal conflicts and economic conditions.

Keywords: Turkey, Middle East, Spatial Interaction, Pre-service Teachers.

GİRİŞ

Ortadoğu, geçmişten günümüze dünya tarihinde her zaman kültürel, politik ve ekonomik dengeleri etkileyen önemli olaylara sahne olmuş bir bölgedir. Dünya tarihini ve kültürünü şekillendiren medeniyetlerin geliştiği, zengin yer altı kaynaklarına sahip olan bu bölge, uluslararası hatta kıtalararası bir cazibe alanına dönüşmüştür. Kaldı ki "Ortadoğu" kavramının ortaya çıkışı da bölge dışından kaynaklanmaktadır.

Yirminci yüzyıla kadar kullanılmamış bir kavram olan Ortadoğu batı kaynaklı bir kelimedir. Siyasi bir terim olarak Ortadoğu, ilk kez İngilizler tarafından, Osmanlı Devleti'nin Arabistan yarımadası üzerinde hâkimiyet kurduğu topraklar dışında kalan bölge için kullanılmıştır (Özey, 2004). Kelime (Middle East) ilk olarak Eylül 1902'de Londra'da yayınlanmakta olan National Review'da görülmüştür. Mucidi ise Mahan'dır (Laçiner, 2010). Mahan'a göre Ortadoğu Süveyş ile Singapur arasında uzanan bir bölgeyi oluşturmaktaydı (Özalp, 2011).

Temelde "Ortadoğu" kavramı, Doğu ve Yakındoğu kavramları gibi Batı merkezli bir kavramlaştırmanın ürünüdür. Avrupa'yı dünyanın merkezi olarak kabul eden bu kavramlaştırma, dünyanın diğer bölgelerini bu merkeze olan uzaklıklarına göre yakın, orta ve uzak şeklinde kategorize etmektedir (Dursun, 2005). Bununla birlikte Ortadoğu, sınırları belli bir coğrafi bölgeden ziyade, farklı kültürel ve sosyal yapıları barındıran mekânsal bir tanımlama olarak uluslararası literatürde yerini almıştır. Nitekim Ortadoğu kavramı ilk kullanılmaya başlandığı andan itibaren coğrafi bir bölge olarak sürekli

*Bu makalenin bir bölümü, 21-23 Mayıs 2015 tarihlerinde, Coğrafyacılar Derneği tarafından Ankara'da gerçekleştirilen Uluslararası Coğrafya Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

**Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, niluferkosker@gmail.com

değişen sınırlara sahip olmuştur. Bu durum, kavramın suniliğini doğrulamış, emperyalist politikaların, sömürge anlayışlarının somut bir yansıması şeklinde görülmüştür (Sakin ve Deveci, 2011). Ortadoğu'nun kaygan sınırları Dursun'a (2005) göre dar anlamda Türkiye, İran, Mezopotamya, Arap Yarımadası, Körfez Ülkeleri ve Mısır'ı kapsamaktadır. ABD ise Ortadoğu kavramı içerisinde, Kuzey Afrika'nın tamamını, Arabistan Yarımadasını, Türkiye, İran, Afganistan ve Pakistan'ın da yer aldığı çok geniş bir sahayı ele almaktadır (Taşlıgil ve Şahin, 2011). Bu açıdan bakıldığında kavramın,Doğu'nun ortasını karşılamadığı açıktır. Dolayısıyla Anadolu, Mezopotamya veya Kafkasya isimleri ile kıyaslandığında Ortadoğu'nun yapay, üretilmiş, hatta icat edilmiş bir kavram olduğu söylenebilir (Laçiner, 2010).Bu bağlamda kavram daha çok kültürel ve siyasi bir zeminde gelişmiştir.

Ortadoğu'nun tarihine bakıldığında öncelikle bu bölgenin her dönem bir çatışma sahası olduğu görülür. Ortadoğu, dinlerin kesişme noktası olduğundan kültürel ve tarihi zenginlikler barındırmış, tarih boyunca çatışmaların yaşandığı bir bölge olmaktan kurtulamamıştır (Altay ve Nugay, 2013).Üç kıtayı birleştiren özelliği nedeniyle tarih boyunca önemli ulaşım yolları üzerinde yer alan, büyük uygarlıkların ve üç büyük semavi dinin doğduğu Ortadoğu, kültürel açıdan da büyük bir çeşitlilik sunmaktadır. Orta Doğu, bu bölgedeki her bir ülkenin sosyal, etnik, siyasi, tarihi yapıları ve çevresel etki kapasitesi yönüyle birbirinden çok farklı tablolar sunduğu ve dolayısıyla homojen olmayan bir bölgedir (Öztürk, 2014). Ayrıca petrol ve doğalgaz açısından dünyanın en zengin rezervlerine sahip olması nedeniyle bölge dışından müdahalelere de sahne olmaktadır. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %60'ı, doğalgaz rezervlerinin ise %41'i bu bölgede yer almaktadır (Öztürkler, 2009).Sahip olduğu zengin enerji kaynakları, Ortadoğu'nun dünyanın önemli stratejik bölgelerinden biri olarak daha da önem kazanmasına neden olmuştur.Bu nedenle Orta Doğu'nun siyaset, din ve kültürü bütünleştiren uygarlıkları, son yüzyıllık dönemde ekonomi ve uluslararası ilişkiler alanlarında yaşanan gelişmelerin etkisiyle, güncel ve evrensel tartışmaların yeniden merkezi hâline gelmişlerdir (Tellanve Yılmaz, 2011).

Ortadoğu jeopolitik bakımdan değişim ve gelişmelerin süreklilik gösterdiği bir bölgedir. Bu değişim ve gelişmelerin kaçınılmaz olarak etkilediği ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye coğrafi konumu nedeniyle farklı kültür bölgelerinin kesişiminde bulunan bir ülkedir.Ortadoğu ile çok köklü tarihi ve kültürel bağlara sahiptir.Bu nedenle bölgede gerçekleşen olaylar doğrudan ya da dolaylı olarak Türkiye'yi etkilemektedir. Bölgede yaşayan gruplar etnik ve dini temelli olarak düşünüldüğünde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile akrabalık ilişkilerine sahiptirler. Dolayısıyla onların yaşadıkları ülkelerdeki durumlarını ilgilendiren her gelişme kaçınılmaz olarak Türkiye'nin iç işlerini de etkilemektedir (Oğuzlu, 2012).

Türkiye'nin Ortadoğu ile kültürel ve toplumsal bağları, Müslüman bir nüfusa sahip olması, bölgeye erişim konusunda Batı için çekici hale gelmesini sağlarken, Batının önemli kurumlarında sahip olduğu üyelikler nedeniyle de Doğu için çekici hale gelmektedir (Özdemir, 2008). Özellikle Türkiye'nin dış politikasının 2000'li yılların başından itibaren Orta Doğu'da aktif hale geçmesiyle birlikte (Aybar, 2012; Çiftçi ve Ertugay, 2011; Kurubaş, 2014; Şahin, 2010; Uslu, 2010) bölgeyle olan temaslar artmıştır. Bu durum kendimizi soyutlamamızın mümkün olmadığı bu bölge ile mekânsal etkileşimin kapsamını değerlendirebilme ve bireylerde bölgesel farkındalığın oluşturulması zorunluluğunu doğurmaktadır.

Bölgesel farkındalığın artması ve bireyin mekâna ilişkin bölgesel bir bilinç kazanması, günümüzde birbiriyle etkileşim halinde olan dünyanın bir gerekliliğidir. Bölgesel ve küresel etkileşimler, dünyanın bir bölümündeki değişim ve gelişmelerin diğer ülkeleri de etkilemesini kaçınılmaz kılmaktadır. Farklı bölgelerin, ülkelerin ve kültürlerin tanınması; bölgesel ve küresel değişimlerin iyi okunması ve analiz edilmesini sağlayacak, aynı zamanda farklı kültürlerle ilişkin doğru ve yeterli bilgiye sahip olma sonucunu doğuracaktır. Bu bakımdan bireylerin bulunduğumuz konum gereği, mekânı sosyal, kültürel, politik ve ekonomik boyutları bakımından, yaşadığı çevreden başlayarak analiz etmesi ve mekânsal ilişkileri yorumlayabilmesi önemlidir.

Birey her zaman içinde yaşadığı dünyayı tanıma ve tanımlama arzusu içinde olmuştur. Mekânı tanıma ve tanımlama süreci, bireyin zihninde mekâna ilişkin şemaların oluşmasına yol açacak ve bu şemalar mekâna ilişkin bakış açılarının ve düşüncelerin şekillenmesinde etkin bir biçimde rol oynayacaktır. Bu bakış açısı ve düşünceler ise mekânsal ilişkilerin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında değerlendirilmesi ve yorumlanabilmesine temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, sosyokültürel, politik gelişme ve değişimlerin etkilerini, boyutlarını değerlendirmede, bireylerin Türkiye'den Ortadoğu'ya bakış açılarının ve bölgeye ilişkin zihinsel kodların belirlenmesi; bölgesel farkındalığın oluşturulması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının Ortadoğu'ya ve Türkiye-Ortadoğu ilişkilerine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır.Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu neresidir?
2. Öğretmen adaylarının Ortadoğu çağrışımları nelerdir?
3. Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu'ya ilişkin en önemli sorun nedir?

4. Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu için en büyük tehdit nedir?
5. Öğretmen adaylarına göre Türkiye bir Ortadoğu ülkesi midir?
6. Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi hangisidir?
7. Öğretmen adaylarının Türkiye'nin Ortadoğu politikalarına yönelik görüşleri nelerdir?
8. Öğretmen adaylarının Türkiye'nin Ortadoğu politikalarının ülkemize yansımaları hakkında görüşleri nelerdir?
9. Öğretmen adaylarının Türkiye'nin Ortadoğu'daki kimliğine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma deseninin kullanıldığı çalışmada veriler görüşme yoluyla toplanmıştır. Görüşme yoluyla, gözlemleyemediğimiz davranışlar, duygular veya insanların etraflarındaki dünyayı nasıl ifade ettiklerini öğrenmek, diğer insanların bakış açılarına ulaşmak (Merriam, 2013; Patton, 2014) mümkün olmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği anabilim dalı 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören 28'i erkek, 27'si kız toplam 55 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı bir örneklem seçimi kullanılmış ve her coğrafi bölgeden katılımcı bulunmasına özen gösterilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen, standartlaştırılmış açık uçlu görüşme formu ile toplanmıştır. Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme, aynı soruların sistematik bir sıra içinde, aynı şekilde sorulması yoluyla görüşmeci etkisi ve öznel yargıları en aza indiren bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Görüşme formunun hazırlanma sürecinde öncelikle ilgili literatür taranmış, sınırlı sayıda benzer çalışmalarda veri toplama araçlarında yer alan sorular incelenmiştir (Çiftçi ve Ertugay, 2011; Yılmaz ve Yiğit, 2010). Verilerin kapsam geçerliliğini sağlamak için, araştırmada kullanılan sorulara ilişkin uzman görüşüne başvurulmuş ve iki uzmandan onay alınmıştır.

Araştırmada, öğretmen adaylarına aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Ortadoğu neresidir?
2. Ortadoğu kavramı size neyi çağrıştırmaktadır?
3. Size göre Ortadoğu'ya ilişkin en önemli sorun nedir?
4. Size göre Ortadoğu için en büyük tehdidi ne oluşturmaktadır?
5. Size göre Türkiye bir Ortadoğu ülkesi midir? Neden?
6. Size göre Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi hangisidir?
7. Türkiye'nin Ortadoğu politikalarına yönelik görüşleriniz nelerdir?
8. Türkiye'nin Ortadoğu politikalarının ülkemize yansımaları hakkında görüşleriniz nelerdir?
9. Türkiye'nin Ortadoğu'daki kimliği ne olmalıdır?

Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Katılımcılardan alınan formlar numaralandırılmış ve dikkatlice okunmuştur. Katılımcıların görüşleri kodlanarak kategoriler oluşturulmuş, kategorilerin belirlenmesinden sonra, görüşler, frekans ve yüzdelik oranlar halinde belirtilmiş, tablo ve grafiklerle görselleştirilmiştir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının kendi görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ile bu veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular ve yorumlar arasındaki ilişkinin tutarlılığını sağlamak amacıyla araştırmacı dışında iki uzman tarafından inceleme yapılmış ve uzman onayı alınmıştır.

Araştırma etiği çerçevesinde, görüşlerinden yararlanan katılımcılar (Öğretmen Adayı: ÖA) numaralar ile kodlanarak (ÖA1, ÖA2,..) tanımlanmışlardır. Katılımcıların görüşlerinde birden fazla kategoriye girecek ifadelerin bulunduğu sorularda ise, elde edilen kategorilerdeki frekans sayısı, toplam katılımcı sayısını aşmıştır.

BULGULAR

1. Öğretmen Adaylarına Göre Ortadoğu'nun Yeri

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarına "Ortadoğu neresidir?" sorusu yöneltilmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda 5 kategori oluşturulmuştur.

Tablo 1: Öğretmen adaylarının Ortadoğu tanımlamaları

Kategoriler	f	%
Konum temelli	23	42
Türkiye referanslı	10	18
Mevcut ülkeler	9	16
Petrol bölgesi	6	11
Arap ülkeleri	3	6
Yanıt yok	4	7

Öğretmen adaylarının yanıtları incelendiğinde, Ortadoğu'nun bulunduğu yerisıklıkla "konum temelli" ifadeler yoluyla tanımladıkları görülmektedir (%42). Bu şekilde tanımlama yapan öğretmen adaylarının görüşlerine örnekler aşağıda verilmiştir:

ÖA9: *Asya ve Avrupa kıtaları arasında, Avrupa'nın doğusunda kalan ülkelerden oluşan, geniş bir yer kaplayan alandır.*

ÖA15: *Asya, Avrupa ve Afrika'nın çok yaklaştığı yerleri kapsayan birbirine komşu ülkelerden oluşan bölgedir.*

ÖA25: *Dünyanın tam ortası yani doğunun ortasıdır.*

ÖA40: *Ortadoğu, Asya, Avrupa ve Afrika'nın birbirine en çok yaklaştığı bölgedir.*

ÖA46: *Ön Asya'nın güneyi, Afrika'nın doğusu, Pakistan'ın batısını kapsayan bölgedir.*

Öğretmen adaylarının ifadelerinde de görüldüğü gibi, Ortadoğu, ağırlıklı olarak kıtalara ve ülkelere göre konumu ile belirtilmektedir. Öğretmen adaylarının Ortadoğu'nun bulunduğu yerisiyasi ya da kültürel olarak değil, sıklıkla coğrafi sınırlandırmalar yoluyla tanımladıkları görülmektedir. Bu şekildeki tanımlamalardan biri de Türkiye'yi referans alan ifadelerdir (%18). Bu ifadelerde dikkat çeken husus ise Ortadoğu'nun, Türkiye'nin dışında bir bölge olarak tanımlanmış olmasıdır. Katılımcıların ifadelerinden örnekler şu şekildedir:

ÖA10: *Ortadoğu Türkiye'nin GD'sunda yer alır.*

ÖA18: *Ortadoğu Türkiye'nin güneyinde yer alır.*

ÖA36: *Türkiye'nin GD tarafında yer alan, içerisinde birçok ülkeyi barındıran bir yerdir.*

Ortadoğu'nun bulunduğu yeri, bu bölgede bulunan ve Ortadoğu'yu oluşturduğu düşünülen ülkeler ile açıklamaya çalışan görüşler de (%16) bulunmaktadır. Örneğin:

ÖA 1: *İran, Irak, Arabistan, Suriye, İsrail, Filistin, Cezayir, Tunus, Mısır gibi ülkelerin bulunduğu bölgedir.*

ÖA32: *İsrail, Irak, İran, Filistin, Mısır gibi ülkelerin bulunduğu coğrafyadır.*

ÖA51: *Türkiye, Suriye, İran, Irak, Mısır vs. bu ülkeleri içine alan bölgedir.*

Bu tanımlamalarda, kesin bir coğrafi sınırlandırma yapılmadan, bölgeyi oluşturduğu düşünülen ülkelerden örnek vermek tercih edilmiştir.

Ortadoğu'nun katılımcılar tarafından (*konum temelli, Türkiye referanslı ve mevcut ülkeler* yoluyla tanımlama yapan öğretmen adaylarının ifadelerinde görüldüğü üzere), ağırlıklı olarak coğrafi konumu ve sınırlarının belirtilmesi yoluyla ifade edildiği dikkati çekmektedir. Ancak bu tanımlamalarda Ortadoğu'nun literatürde olduğu gibi kesin ve belirlenmiş sınırlarla ifade edilemediği görülmektedir. Bu durum kavramın daha çok siyasi ve kültürel bir özellik taşımasından kaynaklanmaktadır.

Bölgenin sınırlarını ifade eden bu tanımlamaların dışında, enerji kaynakları bakımından zenginliğine vurgu yapan katılımcı görüşleri de (%11) bulunmaktadır. Ortadoğu'yu petrol bölgesi olarak tanımlayan ifadeler örnekler şu şekildedir:

ÖA33: *Petrollerin bolluğundan dolayı istilalara uğrayan büyük devletlerin (ABD-İngiltere gibi) göz diktiği topraklardır.*

ÖA34: *Zengin petrol yatakları büyük devletleri cezbeden, yıllardır savaşların yaşandığı bir bölgedir.*

ÖA39: *Petrol yatakları bakımından zengin kaynaklara sahip bölgedir.*

Katılımcılar Ortadoğu'yu, petrol bakımından zenginliği nedeniyle, bölge dışından müdahalelere açık bir savaş alanı olarak tanımlamışlardır.

Ortadoğu'nun neresi olduğuna yönelik soruyu etnik kimlikler üzerinden tanımlayan (%6) katılımcılar da bulunmaktadır:

ÖA41: *Arap ülkelerinin olduğu yerler.*

ÖA52: *Arap ülkeleridir.*

ÖA53: *Arap ülkelerinin çoğunluğunu oluşturduğu yer.*

Katılımcıların ifadelerinde Ortadoğu'nun tek bir etnik kimlik (Arap) üzerinden sınırlandırılarak tanımlandığı görülmektedir.

2. Ortadoğu Kavramının Öğretmen Adaylarına Çağrıştırdıkları

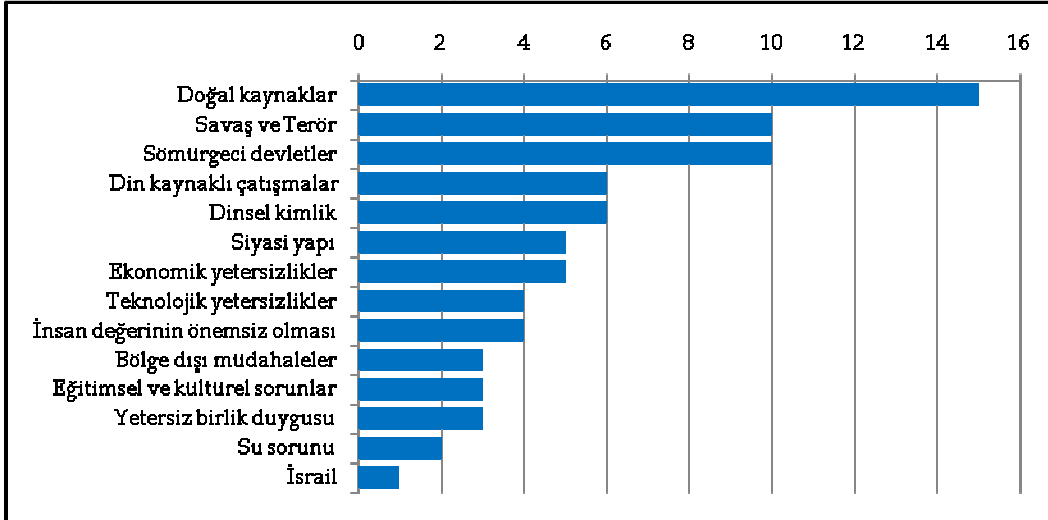
Öğretmen adaylarının "Ortadoğu kavramı size neyi çağrıştırmaktadır?" sorusuna verdikleri yanıtlar yedi kategoride toplanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Ortadoğu kavramının öğretmen adaylarına çağrıştırdıkları

Kategori	Görüşler	f	%
Doğal Kaynaklar	Petrol, doğalgaz, doğal kaynaklar	29	53
Savaş ve terör	Savaş, çatışma, terör, kan	13	24
Din	İslamiyet, Müslüman ülkeler, Müslümanlar, Mezhepler	6	11
Etnik	Arap ülkeleri, Araplar	3	5
Ortadoğu politikaları	Amerikan sömürgeci, Kukla olmuş milletler	2	3
Kültürel zenginlik	Kültürel zenginlik	1	2

Tablo 2 incelendiğinde Ortadoğu kavramının öğretmen adaylarına petrol (f=26) ağırlıklı olmak üzere doğal kaynakları (%53) çağrıştırdığı görülmektedir. Sıklıkla belirtilen diğer kategoriler ise “savaş ve terör” ile “din” olmuştur. Dolayısıyla Ortadoğu kavramı katılımcılara, petrol başta olmak üzere doğal kaynaklar yönünden zengin, savaş ve terör olaylarının yaşandığı, Müslüman ağırlıklı bir bölgeyi çağrıştırmaktadır. Bu çağrışımları, bölgenin etnik kimliğine (Arap), bölge dışı devletlerin Ortadoğu’ya ilişkin politikalarına ve bölgenin kültürel zenginliğine vurgu yapan görüşler takip etmektedir. Bu noktada dikkat çeken husus ise bölgenin inançsal ve etnik çeşitliliğinin göz ardı edilmiş olmasıdır. Zira öğretmen adaylarının bir kısmı için (f=9) Ortadoğu’nun Müslüman Arap ülkelerinin bulunduğu bir coğrafyayı çağrıştırdığı görülmektedir. Dolayısıyla, Ortadoğu’ya, etnik ve inançsal bakımdan sınırlı bir bakış açısı söz konusudur.

3. Öğretmen Adaylarına Göre Ortadoğu’ya İlişkin En Önemli Sorun

Grafik 1: Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu’ya ilişkin en önemli sorun

Grafik 1’de görüldüğü gibi Ortadoğu’nun sahip olduğu doğal kaynaklar, özellikle de petrolün varlığı öğretmen adaylarına göre en önemli sorunu oluşturmaktadır. Bölgedeki diğer önemli sorunlar ise savaş ve terör, doğal kaynakların varlığına bağlı olarak bölgenin sömürülmesi şeklinde ifade edilmiştir:

ÖA15: *En önemli sorun doğal kaynaklar yüzünden çıkan anlaşmazlıklardır.*

ÖA18: *Ortadoğu’ya ilişkin en önemli sorun petrol zenginliğidir. Bu durum bölgede çatışmalara neden oluyor.*

ÖA26: *Zengin petrol yataklarından dolayı ülkeler arası çıkar çatışmalarına konu olması Ortadoğu için büyük bir sorundur.*

ÖA34: *Büyük devletlerin Ortadoğu’yu sömürmeye çalışması ve savaş çıkarmaya çalışmaları en önemli sorunu oluşturmaktadır.*

ÖA36: *Ortadoğu ülkelerinde çatışma durumu çok oluyor. Huzurlu bir ortam sağlanamıyor, sürekli bir savaş ortamı var.*

Dünya petrol rezervlerinin büyük bir bölümü Ortadoğu bölgesinde yer almaktadır. Bu durum bölgenin cazibe merkezi haline gelmesine neden olmaktadır. Nitekim Lewis’in (2014)’de belirttiği gibi Avrupa, Amerika ve Uzakdoğu ülkeleri gibi dış dünya devletleri için Ortadoğu, enerji gereksinimleri nedeniyle önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Katılımcı ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, petrol başta olmak üzere zengin doğal kaynakların varlığı nedeniyle bölgede sömürgecilik politikalarının etkin olduğu ve bu nedenle savaş ve terör olaylarının yaşandığı yönünde genel bir düşünce oluşmuştur.

Katılımcılara göre bölgedeki ülkelerin dini kimliği ve din kaynaklı çatışmalar Ortadoğu’ya ilişkin bir diğer önemli sorunu oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının bu konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

ÖA9: *Bence en önemli sorun oradaki halkın Müslüman olmasıdır.*

ÖA10: *Müslümanların daha doğrusu mezheplerin dini, ekonomik, sosyal açıdan çatışmalarıdır.*

ÖA46: *Ortadoğu’daki en önemli sorun mezhep çatışmasıdır.*

ÖA45: *Bence en büyük sorun dindir. Bütün sorunların din kaynaklı olduğunu düşünüyorum.*

ÖA37: *Müslümanlara yapılan işkence, zulüm, saldırı ve ölümlerdir.*

Bölge, dinsel kimliği üzerinden değerlendirilmiş, hem bölgenin yaygın dinsel kimliğinin hem de Müslümanların kendi içlerinde yaşanan mezhep bazlı çatışmaların önemli bir sorun yarattığı ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcıların Ortadoğu’yu inançsal olarak Müslümanlık kimliği üzerinden değerlendirdiği, bölgedeki diğer inançsal kimlikleri dile getirmedeği görülmektedir.

Katılımcılara göre bölgenin siyasi yapısı ve ekonomik yetersizlikler diğer önemli sorunları oluşturmaktadır. Örneğin:

ÖA9: Ortadoğu'da ülkelerin kendi politikalarını yürütmemesi ve bunun sonucunda başka ülkelerin oyunlarına gelmeleri sorunları doğurmaktadır.

ÖA20: Bölgenin en önemli sorunu diktatörlüktür.

ÖA 27: Ortadoğu çok zengin bir yer olmasına karşın ülkelerin bunu değerlendirememesi önemli bir sorundur.

Teknolojik yetersizlikler, insan değerinin olmaması, bölge dışından gerçekleşen müdahaleler, eğitimsizlik ve kültürel sorunlar, bölge ülkelerindeki yetersiz birlik duygusu, su sorunu ve İsrail bölgedeki diğer önemli sorunlar olarak belirtilmiştir:

ÖA 2: Bence en önemli sorun Ortadoğu'da insan değerinin olmamasıdır.

ÖA13: Ortadoğu ülkelerinin birlik ve beraberlik içinde olmaması bölgedeki sorunları büyütmektedir.

ÖA28:En önemli sorun eğitimsizliktir. Ortadoğu'da kadınların eğitimine önem verilmediği için toplum geri kalmıştır.

ÖA33: Hammaddede var ancak işleyecek teknolojisi yok ve bu yüzden fakirdir.

ÖA43:En önemli sorun dışarıdan güçlü devletlerin o bölgede etkili olmak istemeleridir.

ÖA44: Ortadoğu'ya ilişkin en büyük sorun orada yaşayan insanların özgür ve bağımsız olamamaları ve zenginliklerine sahip olarak hak ettikleri hayatı yaşayamamalarıdır.

Yukarıda belirtilen görüşlerde görüldüğü üzere Ortadoğu'ya ilişkin sorunları ifade eden öğretmen adaylarına göre Ortadoğu, insanların özgür ve bağımsız olmadığı, eğitime önem verilmediği için geri kalmış, teknolojik olarak yetersiz, kendi zengin kaynaklarına sahip çıkamayan, sömürülen ve baskıcı bir siyasi yapıya sahip ülkelerin bulunduğu bir bölgedir.

4. Öğretmen Adaylarına Göre Ortadoğu İçin En Büyük Tehdit

Tablo 3: Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu için en büyük tehdit

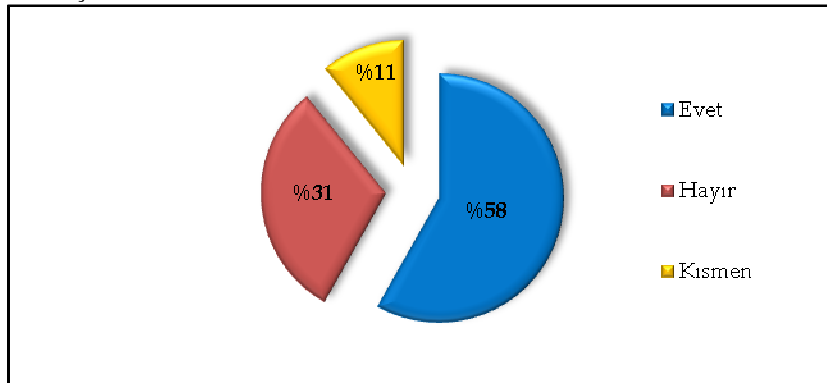
Kategoriler	Görüşler	f	%
Batı	Avrupa, ABD, Batı ülkeleri, Hristiyanlar	34	62
Ortadoğu ülkeleri	İsrail, Irak, Suriye, İran	16	29
Doğal kaynaklar	Petrol	4	7
Din	Mezhep çatışmaları	1	2
Toplam		55	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere öğretmen

Ortadoğu için en büyük tehdit "Batı" kaynaklı (%62) görülmektedir. Batı kaynaklı tehdit olarak ilk sıralarda öncelikli olarak Avrupa (f=18; %33) ve ABD (f=10; %18) özel olarak belirtilmiştir. Katılımcılar tarafından diğer bir tehdit kategorisi Ortadoğu ülkeleri olarak belirtilmiş, bu kategoride ise İsrail bir tehdit unsuru olarak daha fazla (f=10) ifade edilmiştir. İsrail ve ABD'nin aynı oranlarda (%18) tehdit unsuru olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca Ortadoğu'daki petrol varlığı, Irak, Suriye, İran ve bölgedeki mezhep çatışmaları diğer tehdit kaynakları olarak belirtilmiştir.

5. Öğretmen Adaylarına Göre Türkiye'nin Ortadoğu Ülkesi Olma Durumu

Öğretmen adaylarına "Size göre Türkiye bir Ortadoğu ülkesi midir?" sorusu sorulmuş ve verilen yanıtlar Grafik 2'de sunulmuştur.

Grafik 2: Öğretmen adaylarına göre Türkiye'nin Ortadoğu ülkesi olma durumu

Grafik 2'de görüldüğü üzere, öğretmen adaylarının %58'i Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olduğunu düşünmektedir. Türkiye'nin kısmen Ortadoğu ülkesi olduğunu düşünenlerin oranı ise %11'dir. Bu durumun nedenlerine ilişkin görüşler ise Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Türkiye'nin Ortadoğu ülkesi olma durumuna ilişkin nedenler

Görüşler	f	%	Nedenleri
Evet	32	58	Coğrafi konum (f=21) Kültürel benzerlik (f=3)

			Böyle öğrendik (f=3) Sahip olduğu yeraltı kaynakları (f=2) Ortadoğu ülkeleri ile yakın ilişkiler (f=2) Bölgedeki etkinliği (f=2) Medyada yansıma (f=2) Açıklama yok (f=2)
Hayır	17	31	Coğrafi konum(f=13) Farklı yönetim yapısı (f=4) Kültürel farklılık (f=1) Yaşam standartları (f=1)
Kısmen	6	11	Coğrafi konum (f=2) Yaşam tarzı (f=2) Bölgeden etkilenme (f=1) Siyasi yapısı (f=1)
Toplam	55	100	

Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olduğunu düşünen öğretmen adaylarına göre bunun en önemli nedeni, ülkemizin sahip olduğu coğrafi konum özellikleridir.

ÖA 1: Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir aslında. Hatta Ortadoğu ile Avrupa'yı birbirine bağlayan en önemli geçiş noktasıdır.

ÖA 5: Evet, çünkü topraklarının büyük bir bölümü Ortadoğu'dadır.

ÖA 6: Her ne kadar Türkiye Asya ve Avrupa arasında bir köprü konumundaysa da bir Ortadoğu ülkesidir. Bulunduğu konumdan dolayı bir Ortadoğu ülkesi sayılmaktadır.

ÖA 35: Evet çünkü Türkiye Ortadoğu bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

Öğretmen adaylarına göre ayrıca Ortadoğu ile olan kültürel benzerlikler, bölge ülkeleri ile kurulan ilişkiler, Türkiye'nin bölgedeki etkinliği, Türkiye'nin sahip olduğu doğal kaynaklar, Türkiye'yi bir Ortadoğu ülkesi yapmaktadır.

ÖA4: Evet, çünkü bir bölgenin sınırları resmi olarak ayrılabilir ama o bölgeler din, dil, yaşam tarzı ve gelenek olarak aynıysa bunları ayrı düşünmek imkânsız.

ÖA7:Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir. Hem konum hem de Ortadoğu ülkeleriyle olan yakın ilişkilerinden dolayı bir Ortadoğu ülkesidir.

ÖA17: Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir. Çünkü ülkemizin doğusunda petrol ve zengin yeraltı kaynakları vardır. Türkiye'deki karışıklıklar ve terör olayları da bu yüzden olmaktadır. Tabi bunda dış ülkelerin de katkısı unutulmamalıdır. Türkiye'nin doğusunu ele geçirmek için dış ülkeler, dıştan etki yaratarak Türkiye'yi yıkmaya çalışıyorlar.

ÖA20: Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir. Suriye, İran, Irak gibi ülkelere komşu olmakla beraber, İslamiyet'in temsilcisi olmaya aday bir ülke olduğu için Ortadoğu ülkesidir.

ÖA33: Müslüman ülke olduğundan dolayı evet Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir.

ÖA45: Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir. Kültür olarak daha çok Ortadoğu'ya yakındır Türkiye.

Öğretmen adayları ayrıca medyada ve eğitim sisteminde Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olarak tanımlandığını ifade etmişlerdir:

ÖA24: Evet çünkü haberlerde yani medyada öyle bahsedildiği için Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir.

ÖA39: Türkiye bir Ortadoğu ülkesidir. Çünkü bize hep bu şekilde öğretildi.

Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olmadığını belirten öğretmen adaylarına göre de bu durumun en önemli nedeni ülkenin sahip olduğu coğrafi konum özellikleridir:

ÖA2:Sınır olarak bence değildir. Ancak oradaki olaylar illaki bizi de etkilemektedir. Bu etkiler gittikçe artmaya başladı.

ÖA30: Türkiye bir Ortadoğu ülkesi değildir. Çünkü haritada hatırladığım kadarıyla o bölgede yer almıyor.

ÖA31: Hayır değildir. Türkiye Asya ve Avrupa arasında bir köprü konumunda olup Anadolu diye adlandırılır.

ÖA50:Türkiye konumu itibariyle Ortadoğu ülkesi olmasa da politik anlamda Ortadoğu'dan etkilenmektedir.

Türkiye'nin Ortadoğu ülkesi olmadığını ifade eden diğer görüşlerde yönetim yapısı, yaşam standartları ve kültürel farklılıklar üzerinde durulmuştur.

ÖA41: Bence değildir. Ortadoğu eşitliğin ve demokrasinin olmadığı bir yerdir. Yaşam standartları çok kötüdür. Fakat Türkiye'de böyle bir şey söz konusu değildir. Ortadoğu'da fikir özgürlüğü yoktur, insanlar maddi ve manevi kötü durumdadır. Türkiye'de ise insana insan gibi davranılır.

ÖA42: Hayır değildir. Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerinin genel görünümünü dışında bir kimliği vardır. Yönetim şekli farklıdır.

ÖA18: Bence Türkiye bir Ortadoğu ülkesi değildir. Her ne kadar haritada öyle gözükse de Ortadoğu ülkesi değildir ve olmasını da hiç istemezdim. Türkiye çok bağımsız bir ülkedir. Belki Ortadoğu ile

petrol veya siyasi açıdan ilişkileri vardır ama iyi ki biz o ülkelerin arasında değiliz. Çünkü sürekli oluşan çatışmaları çekemezdik.

Bu ifadelerde,öğretmen adayları tarafından Ortadoğu'nun daha çok kalıpsal yargılarla değerlendirildiği ve algılandığı, Türkiye'nin ise bu zihinsel algının dışında tutulmak istendiği dikkati çekmektedir.

Türkiye'nin kısmen bir Ortadoğu ülkesi olduğunu ifade eden görüşler de bulunmaktadır.

ÖA9: Türkiye hem bir Ortadoğu ülkesidir hem de değildir. Çünkü Avrupa ve Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkilerine aynı hassasiyetle önem vermektedir. Ayrıca ülkemizin önde gelenlerinin söylemiyle Türkiye Ortadoğu'nun lideri ve koruyucusudur.

ÖA11: Yarı Ortadoğuludur. Siyasi olarak ve meydana gelen olaylarda o bölgeden etkilendiği için Ortadoğu ülkesidir. Diğer açılardan ise Ortadoğu ülkesi değildir.

ÖA12: Kısmen Ortadoğu ülkesidir. Türkiye Avrupa kıtasında ve Asya kıtasında toprakları olan bir ülkedir. Bu yüzden Türkiye'yi bir kıtaya ya da bir bölgeye aitlik durumu bakımından bir tarafa koyamayız. Bölgeye genel olarak baktığımızda aslında Türkiye kendi başına bir dünyadır. Bu çaresizlikle ilgili olduğu anlamına gelmemektedir tabi.

ÖA53: Ne Ortadoğu ne Avrupa ülkesiyiz. Hem konum hem de yaşayış bakımından her ikisinin ortasında kaldığımız belli.

Türkiye'nin kısmen Ortadoğu ülkesi olduğunu ifade eden katılımcı görüşlerine göre,coğrafi konum özellikleri nedeniyle Avrupa ve Ortadoğu arasındaki bölgede bulunanTürkiye,her iki coğrafyanın da özelliklerini taşımaktadır.Ayrıca Türkiye'nin sosyokültürel yapısı itibariyle Asya ve Avrupa ülkeleri arasında bir geçiş bölgesi konumunda olduğu ve yönetim olarak Ortadoğu ülkelerinden farklı yapıya sahip olduğu düşünülmektedir

6. Öğretmen Adaylarına Göre Ortadoğu'nun En Güçlü Ülkesi

Öğretmen adaylarına göre İran (%40) ve İsrail (%34) Ortadoğu'nun en güçlü ülkeleridir. İran özellikle savunma gücü ve "Batı" olarak ifade edilen Avrupa devletleri ve ABD ile olan ilişkilerindeki tutumu, İsrail ise başta ABD olmak üzere aldığı dış destek ve savunma gücü ile bölgenin en güçlü iki ülkesi olarak ifade edilmişlerdir. Dolayısıyla öğretmen adaylarına göre Ortadoğu'da güçlü olmanın en önemli unsuru savunma gücüyken, bölge dışı devletler de Ortadoğu güç dengesini etkilemektedir.

Tablo 5: Öğretmen adaylarına göre Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi

Ülke	f	Güç nedenleri
İran	22	Savunma gücü (f=14) , Batıya kafa tutma (f=7), Teknoloji (f=6), Zengin petrol ve doğalgaz kaynakları (f=5), Siyasi güç (f=5), Nükleer enerji (f=4), Ekonomik güç (f=2), Din (f=2), Rusya desteği (f=2), Yer şekilleri (f=1), Nüfus (f=1), Köklü geçmişi (f=1)
İsrail	19	Başta ABD olmak üzere dış destek (f= 9), Savunma gücü (f=7),Teknoloji (f=5), Ekonomik güç (f=5), Siyasi gücü (f=2), Eğitim ve bilim (f=3), Yahudi diasporası (f=2), Milli birlik (f=2), Petrol kaynakları (f=2)
Türkiye	5	Siyasi güç (f=2), Vatan sevgisi (f=2), Yardımsever (f=1), Bağımsız ekonomi (f=1), Savunma gücü (f=1), İstikrarlı yapısı (f=1), Teknoloji (f=1), Nüfus (f=1), Rol model (f=1)
S. Arabistan	3	Petrol kaynakları (f=2), Siyasi Otorite (f=1) Zenginlik (f=1)
Mısır	2	Petrol kaynakları (f=2)
Irak	2	Petrol kaynakları (f=1), Dış destek (f=1), Savunma gücü (f=1)
Birleşik Arap Emirlikleri	1	Petrol kaynakları (f=1)
Yanıt yok	1	
Toplam	55	

Ortadoğu'da, İran ve İsrail'den sonra en güçlü ülke Türkiye olarak belirtilmiştir (Tablo 5). Öğretmen adaylarının görüşlerinde İran ve İsrail savunma gücü ve Batı ile ilişkilerindeki konumları nedeniyle güçlü ülke olarak algılanırken, Türkiye, siyasi gücü ve vatan sevgisi nedeniyle güçlü bir ülke olma algısı yaratmaktadır. Öğretmen adaylarının görüşlerinden örnekler şu şekildedir:

ÖA7: Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi İran. Çünkü hem batılı devletlere karşı koyabildiği hem de köklü bir geçmişe sahip olduğu için Ortadoğu'daki konumunu iyi koruyabiliyor.

ÖA40: İran'dır. Çünkü kendi içerisinde düzeni sağlamış ve gelişmiştir. Şeriatın getirdiği katı kurallar ülkeyi daha da güçlendirmiştir. Dünyada nadir bulunan nükleer savaş başlıklarına da sahiptir.

ÖA54: En güçlü ülke bence İran. Çünkü hem petrol ve doğalgaz yönünden güçlüdür hem de ABD'ye karşı gelecek kadar askeri, ekonomik ve siyasi güce sahiptir.

ÖA12: İsrail Ortadoğu'nun en güçlü ülkesidir. Bir avuç toprağı ve bir avuç nüfusu olmasına rağmen birçok devlete kafa tutmaktadır. Bir avuç insanla neredeyse dünyaya meydan okuyan İsrail'in bu durumunu teknolojinin gelişmiş olması ve ABD desteğine bağlayabiliriz.

ÖA25: En güçlü ülke İsrail. Çünkü ekonomik, askeri, teknolojik ve eğitim açısından oldukça ileridir. Diğer bir sebebi ise birbirlerine sadık, bağımlı bir millettir.

ÖA24: Türkiye, siyasi alanda ilerleyen, nüfus olarak güçlenen, askeri alanda ultra seviyeye yaklaşan, teknolojisini iyi kullanıp artık diğer ülkelere örnek teşkil eden bir ülke durumundadır.

ÖA35: Bence en güçlü ülke Türkiye. Kendine ait bağımsız bir ekonomisi vardır. Dış ülkeler hiçbir şeyi karışmıyor ve uluslararası kuruluşlar gibi yerlerde sözü geçen bir ülke. Ayrıca diğer Ortadoğu ülkelerine de yardım eli uzatmaktadır.

ÖA43: Türkiye Ortadoğu'nun en güçlüsü. Çünkü bizim vatan sevgimiz çok yüksek.

İran'ın ayrıca siyasi gücü, sahip olduğu zengin petrol ve doğalgaz kaynakları ile nükleer enerjisi, ekonomik gücü ve gelişmiş teknolojisi bakımından; İsrail'in ise ekonomik güç ve teknolojik özellikler yönünden de güçlü ülkeler olarak değerlendirildiği görülmektedir. Suudi Arabistan, Mısır, Irak ve Birleşik Arap Emirlikleri ise daha çok sahip oldukları petrol varlığı nedeniyle güçlü ülke olarak ifade edilmişlerdir.

Türkiye'nin bölgede İran ve İsrail kadar güçlü bir ülke olarak algılanmadığı görülmektedir. Katılımcıların sadece %9'u Türkiye'yi bölgede güçlü bir ülke olarak belirtmiştir. İran ve İsrail için belirtilen güç nedenleri, Türkiye için sıklıkla dile getirilmemiştir. Ayrıca bölgede ülkelerin sahip oldukları petrol kaynakları, güçlü ülke olmanın kriteri olarak belirtilirken Türkiye'nin bu güç unsuruna sahip olmayan tek ülke olarak ta belirtildiği görülmektedir.

7. Öğretmen Adaylarının Türkiye'nin Ortadoğu Politikalarına İlişkin Görüşleri

Tablo 6: Öğretmen Adaylarının Türkiye'nin Ortadoğu politikalarına ilişkin görüşleri

Görüş	f	%
Etkin bir politika uyguluyor	31	56
Etkin değil	11	20
Tarafsız	7	13
Yanıt yok	6	11
Toplam	55	100

Öğretmen adaylarının büyük bir kısmı(%56),Türkiye'nin Ortadoğu'da etkin bir politika uyguladığını ifade etmişlerdir. Etkin bir politika uyguladığını düşünen öğretmen adaylarının %71'i (f=22) bu politikaları başarılı bulurken, %29'u (f=9) ise başarısız bulmaktadır. Etkin ve başarılı politika uyguladığını belirten öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA1: Suriye'de çıkan IŞİD olaylarında, İsrail'in Gazze'ye yaptığı saldırılarda ölen Müslüman insanlar için Türkiye sesini her zaman fazlasıyla yükseltmiştir. Bölgede Amerikan yanlısı bir politika izlemiyoruz.

ÖA11: Türkiye şuan için lider konumunda. Yürüttüğü olumlu politikalarla Ortadoğu ülkelerinin güvenini kazanarak oradaki devletlere liderlik etme politikası geliştiriyor.

ÖA37:Bu ülkelerle siyasi anlamda olumlu ilişkiler geliştiriliyor. Ülkelere yapılan saldırılar sonucunda oralara yardımlar gönderiliyor ve ülkemize sığınmak isteyenlere kapılarımızı açıyoruz.

ÖA48: Türkiye şu anda Ortadoğu'ya yönelik olarak müdahil bir politika izliyor. Türkiye'nin orada yaşanan sorunlara çözüm üretmeye ve oradaki halkların özgürleşmesini sağlamaya çalıştığını düşünüyorum.

Öğretmen adaylarının ifadelerinde görüldüğü üzere Türkiye, bölgede çözüm odaklı etkin politikalar üreten lider ve yardımsever bir ülke olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Ortadoğu politikalarını etkin ama başarısız olarak değerlendiren katılımcılara göre:

ÖA9: Bana göre yanlış bir politika uygulamaktadır. Türkiye politik bir güç uğruna sömürgeci devletlere ayak uydurmaktadır. Bu çıkarıcı ve tek taraflı politikalar yüzünden son dönemde bölgede Türkiye'ye düşman olarak bakılmaktadır.

ÖA42: Uygulanan politikalar nedeniyle neredeyse birçok Ortadoğu ülkesiyle ya sorunluyuz ya da sorun çıkmasına az kaldı.

ÖA55:Türkiye, Ortadoğu'da uyguladığı politikası yüzünden her geçen gün Ortadoğu bataklığına çekilmektedir.

Katılımcılar, Ortadoğu'da uygulanan etkin politikaların Türkiye'yi bölgede yalnızlaştırdığını ve sorunların içine çektiğini dile getirmişlerdir.

Öğretmen adaylarının %20'si ise Türkiye'nin Ortadoğu politikalarının etkin olmadığını ifade etmektedir. Bu yönde görüş belirten öğretmen adaylarına göre:

ÖA5: İran ve İsrail varken Türkiye bölgede etkin bir rol oynayamaz. Bence bölgedeki olaylara duygusal yaklaşmaktadır.

ÖA31: Komşumuz konumunda oldukları için Ortadoğu'daki iç karışıklıklardan dolayı bölgede güçlü konumda bulunan Türkiye'nin yeterince etkili olduğunu düşünmüyorum.

ÖA 32: Türkiye, bölgede, Araplara Osmanlı'nın varlığını tekrar hissettirmeli.

ÖA39: Çok pasif kaldığımızı düşünüyorum. Biz Osmanlının devamımız diyen bir devlet hiçbir konuda bu kadar pasif kalmamalıdır. Bu nedenle Türkiye Avrupa ülkelerinin değil kendi politikasını takip etmelidir.

Öğretmen adaylarına göre bölgesel liderlik vasıflarına sahip olan Türkiye, güçlü bir ülke olmasına rağmen, bölgede yeterince etkili olamamaktadır.

Öğretmen adaylarının %13'ü ise Türkiye'nin bölgede tarafsız bir politika izlediğini düşünmektedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

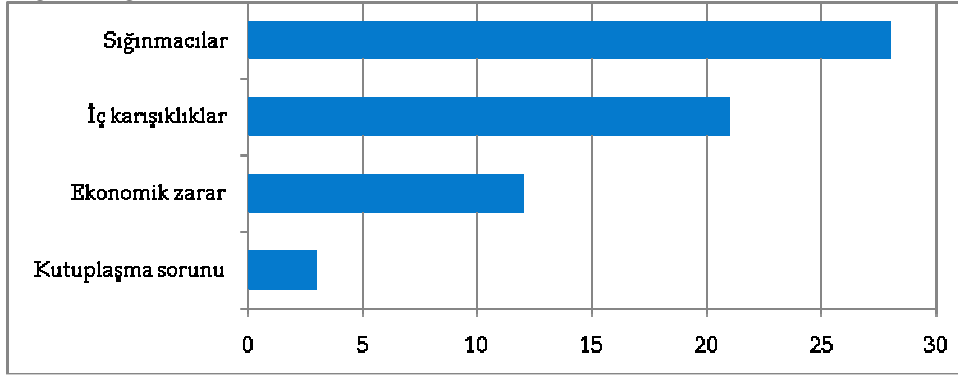
ÖA26: Bence Türkiye'nin bir taraf tutmama politikası gayet mantıklı.

ÖA29: Türkiye Ortadoğu ülkelerine karşı mesafeli. Ortadoğu ülkelerinin uzun yıllar modernleşme ve çağdaşlaşma yolunda mesafe kat edeceğine inanmıyorum. Siyasi sorunların çözüleceğine inanmıyorum.

ÖA49: Türkiye Ortadoğu'da denge politikası gütmektedir. Herkese eşit ve hoşgörülü bir politika gütmektedir.

8. Öğretmen Adaylarına Göre Türkiye'nin Ortadoğu Politikalarının Ülkemize Yansımaları

Türkiye'nin Ortadoğu'daki politikalarının ülkemize yansımaları hakkında öğretmen adayları, Suriye'den gelen sığınmacılara ilişkin ifadeleri daha sıklıkla (f=28) belirtmişlerdir (Grafik 3).

Grafik 3: Ortadoğu politikalarının Türkiye'ye yansımaları

Sığınmacıların Türkiye'ye etkileri konusunda görüş belirten öğretmen adaylarının %61'i sığınmacılara yönelik olumsuz ifadeler dile getirmişlerdir. Suriye'den gelen sığınmacılara ilişkin görüşler şu şekilde örneklendirilebilir:

ÖA1: Suriye'de çıkan IŞİD olaylarından sonra orada mağdur olan binlerce insan Türkiye topraklarına sığınmıştır. İnsanlık vahşetine seyirci kalmıyoruz. Ancak böyle bir durum ne kadar iyi olsa da, toplumumuz içinde Suriyeli vatandaşların olumsuz etkisi de olabiliyor. Gelişimin olmadığı ve gelişmeye açık olmayan bir toplumun zorlu yaşam boyutu ortaya çıkmaktadır.

ÖA11: Suriye'den ülkemize gelen mülteciler Türkiye'yi olumsuz etkilemektedir. Suç oranlarının artması, mültecilerin yoğun olarak geldiği illerde vatandaşımızın iş bulma sıkıntısı, o illerdeki kira artışı gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

ÖA14: Suriye'de yaşanan olaylar nedeniyle ülkemize göç etmek zorunda kalan Suriyeliler ülkemizde çeşitli karışıklıklara neden olmuşlardır. Son dönemde ülkemizde çok sayıda Suriyeli bebek doğmuştur. Bu durum ilerleyen yıllarda kendi ülkemizde azınlık durumuna düşeceğimizin göstergesidir.

ÖA29: Suriyeliler geldikten sonra ülkemiz iyice kirlendi. Suriye'den gelenler Türkiye'de yaşayan en cahil insandan bile daha kötü durumdadır. Asgari ücreti bile iyileştiremeyen hükümetin Suriyelilere bu kadar yardım etmesine üzülüyorum.

Öğretmen adaylarının ifadelerinde Suriyeli sığınmacıların toplumsal, kültürel ve ekonomik sorunlara neden olduğu yönünde bir anlayış söz konusudur.

Türkiye'nin Ortadoğu'ya ilişkin politikaların, ülke içinde karışıklıklara neden olabileceği yönünde katılımcı görüşleri de bulunmaktadır (f=21). Katılımcılara göre:

ÖA21: Suriye ve Irak'ta çıkan olaylar sonucunda iki tane özerk Kürt devletinin oluşması Türkiye'yi endişelendiriyor. Çünkü Türkiye'deki Kürtlerin de böyle bir özerklik isteyeceği endişesi vardır.

ÖA23: Ortadoğu'da yaşanan bir olay ister istemez ülkemizin de bu olaya karşı bir tavır sergilemesine sebep oluyor. Ülkemiz farklı etnik gruplardan oluştuğu için her olay ülkemizde geniş yankılar uyandırabilir.

ÖA28: Aynı dine mensup olduğumuz için onlara olan bir olayda ülkemizde kargaşa meydana gelebiliyor. Mesela mezhepçilik yüzünden bizde de çatışmalar çıkabilir.

ÖA31: Sınırlarımız dışında yaşanmasına karşın Kobani için yapılan eylemler ülkemizde kısa süreli de olsa toplumsal huzursuzluğa neden olmuştur. İlerleyen zamanlarda daha büyük huzursuzluklar olabilir.

ÖA55: İç politikada terör olaylarının artması olarak kötü yansımaları olmaktadır. İlerleyen zamanlarda gerçekleşebilecek bu tür huzursuzluklar beni korkutuyor.

Ortadoğu politikalarının Türkiye’de iç karışıklıklara neden olacağı yönünde görüş belirten katılımcıların %38’i (f=8) etnik kimlikler, %33’ü (f=7) ise dini kimlikler üzerinden gerçekleşecek karışıklıklara dikkat çekmişlerdir. Katılımcıların %29’u (f=6) ise ülke içinde yaşanacak terör olaylarının artması yönünde kaygılarını dile getirmiştir.

Ortadoğu’ya ilişkin politikaların bir diğer sonucu ise ekonomik olarak yaşanan sorunlar olarak (f=12) belirtilmiştir. Öğretmen adaylarına göre:

ÖA15: Ortadoğu’da yaşanan sömürgecilik Türkiye’nin ekonomisine etki etmektedir. Ortadoğu’daki zengin kaynakları, güçlü batılı ülkeler sömürüp bunları dünyaya daha pahalı pazarladığından bizim ekonomimize de zarar vermektedir.

ÖA34: Bu durumdan Türk halkı büyük ölçüde etkilenmektedir. Çünkü Türkiye oradaki halka yardım ederken, kendi halkını ihmal etmektedir. Orada yaşanan sorunlardan dolayı petrol, doğal gaz fiyatlarında artış olmaktadır.

Bölgedeki uygulanan politikaların neden olduğu ekonomik sıkıntılar, özellikle petrol ve doğalgaz fiyatları üzerindeki etkisi ve bölge halklarına yapılan yardımların ekonomik yansımaları şeklinde değerlendirilmiştir.

Bölge için gerçekleştirilen politikaların neden olabileceği bir diğer durum ise kutuplaşmaların yaşanması (f=3) olarak belirtilmiştir. Öğretmen adaylarına göre:

ÖA3: Ortadoğu’da yaşanan olumsuz olaylar ülkemiz siyasetinde en ön sıralarda yer alıyor. Muhalefet yaşanan olumsuzluklar yüzünden iktidarı, iktidar da muhalefeti suçluyor. Halk tedirgin oluyor ve korkuyor. Çünkü aynı olayların Türkiye’de de olma olasılığı var.

ÖA45: Türkiye bu konuda ikiye ayrılmış durumda. Kimileri “müdahil olmamıza gerek yok, Ortadoğu’nun sorunlarına karışmamalıyız” derken kimileri de “bu tamamen bizi ilgilendiren bir konudur, Türkiye müdahil olmalıdır” demektedir. Bunun gibi ayrışmalar yüzünden toplumda kutuplaşmalar oluşacak.

Katılımcılar, Türkiye’nin bölgeye ilişkin politikalarının ülkede hem siyasi hem de toplumsal kutuplaşmalara neden olacağı yönünde kaygılarını dile getirmişlerdir.

9. Öğretmen Adaylarına Göre Türkiye’nin Ortadoğu’daki Kimliği

Öğretmen adaylarına “Türkiye Ortadoğu hangi kimliği ile var olmalıdır?” sorusuna tek kelime ile yanıt vermeleri istenmiş, bulgular Tablo 7’de belirtilmiştir.

Tablo 7: Öğretmen adaylarına göre Türkiye’nin Ortadoğu’daki kimliği

Görüşler	f	%
Müslüman	25	45
Türk	17	31
Osmanlı	5	9
Laik	5	9
Ortadoğulu	2	4
Avrupalı	1	2
Toplam	55	100

Tablo 7’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının yaklaşık olarak yarısı (%45) Türkiye’nin Ortadoğu’da dini bir kimlikle, yani Müslüman bir ülke olarak bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla Ortadoğu ile ilişkilerin ümmet anlayışı doğrultusunda değerlendirilmesi söz konusudur. Buna karşın Türk kimliği ile Ortadoğu’da bulunmanın gerekliliğine değinenlerin oranı yüksek olmasına karşın (%31) ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye’nin, Osmanlı ve seküler kimliğiyle Ortadoğu’da yer alması gerektiğini ifade edenlerin oranları (%9) ise eşittir. Öğretmen adaylarının Türkiye’yi bir Ortadoğu ülkesi olarak değerlendirmelerine (%58) karşın, Ortadoğulu kimliğiyle (%4) bağdaştıramadıkları görülmüştür. Bu durum, katılımcıların Ortadoğu’ya yönelik algılarında, önyargılarının etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Buna karşın Avrupalı kimliğinin de Ortadoğu için “Batı tehdidi” yönünde olumsuz algılanması nedeniyle, bu tür bir kimliksel tanımlamanın düşük oranda (%2) ifade edildiği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmen adayları Ortadoğu’nun bulunduğu yeri kıtalara ve Türkiye’ye göre konumlandırarak, bölgeyi oluşturduğu düşünülen ülkeler yoluyla tanımlamışlardır. Bu tanımlamalarda dikkat çeken nokta Ortadoğu’nun katılımcılar tarafından coğrafi bir sınırlandırma yoluyla ifade edilmesidir. Ortadoğu terimi, uluslararası literatürde yerleşiklik kazanmasına rağmen, Ortadoğu’nun hangi coğrafi alanları kapsadığı konusunda ortak bir kabulün (Özalp,2013) bulunmaması, sınırlarının da kesin bir şekilde ifade edilmesini engellemiştir. Aynı belirsizlik öğretmen adaylarının Ortadoğu’nu yeri konusundaki ifadelerinde de görülmektedir. Ancak yine de Ortadoğu siyasi veya kültürel bir tanımlama ile değil, coğrafi bir sınırlandırma ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının %6’sı ise bölgeyi etnik bir kimlikle (Arap) eşleştirerek tanımlamaya çalışmıştır. Kaldı ki bu tanımlama, bölgenin etnik çeşitliliği düşünüldüğünde yetersiz bir bakışı ifade etmektedir. Benzer bakış açısı Ortadoğu kavramının inançsal ve

etnik olarak ifade edilen çağrışımlarında da (Müslümanlar, İslamiyet, Araplar) kendisini göstermektedir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının bölgenin kültürel çeşitliliği konusunda yetersiz bir birikime sahip oldukları ve Ortadoğu'yu sınırlı bir bakış açısıyla tanımladıkları görülmektedir.

Ortadoğu'nun neresi olduğuna ilişkin tanımlamalarda bölgenin "petrol bölgesi" olarak da sınırlandırıldığı (%11) görülmektedir. Aynı zamanda petrol, öğretmen adayları için Ortadoğu kavramını çağrıştıran en önemli (%47) unsurdur. Ortadoğu kavramı, petrol sebebiyle savaş ve çatışmalarının yaşandığı bir bölgeyi çağrıştırmaktadır. Nitekim katılımcılara göre Ortadoğu'ya ilişkin en önemli sorun da budur. Bu bulgular Yılmaz ve Yiğit'in (2010) öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Katılımcılara göre, "Batı" Ortadoğu için en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Avrupa, ABD ve İsrail en önemli tehdit kaynakları olarak değerlendirilmektedir. İsrail bir Ortadoğu ülkesi olmasına rağmen Batı, özellikle de ABD ile bağlantısı nedeniyle bölgesel bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda katılımcılara göre, doğal kaynaklar nedeniyle bir çatışma alanı haline dönen Ortadoğu için sömürü amacı güden "Batı" önemli bir tehdit kaynağı olmaktadır. Benzer şekilde Ayman (1999, akt: Ayman, 2006) tarafından gerçekleştirilmiş bir çalışmada ise Ortadoğu, Türk dış politika seçkinleri tarafından "petrol zengini olduğu için Batının böl ve yönet politikalarına sahne olan bir yer" olarak tanımlanmıştır.

Katılımcıların büyük bir kısmı (%58) Türkiye'yi Ortadoğu ülkesi olarak kabul etmektedir. Bunun en önemli nedeni olarak ise Türkiye'nin coğrafi konum özellikleri belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'yi Ortadoğu ülkesi olarak kabul etmeyen ya da kısmen bir Ortadoğu ülkesi olduğunu düşünen katılımcılar içinde en önemli neden "coğrafi konum" olarak ifade edilmiştir. Türkiye'nin Avrupa ve Ortadoğu arasındaki bu konumu aslında Özdemir (2008) tarafından ifade edilen "sınır ülke" durumuyla açıklanabilir. Sınır ülkeler kimlik geçiş(kenliği)inin sağlandığı bölgeler olduklarından, iki farklı alt sistem arasında kimliksel olarak sınır oluşturan ancak hangisine ait olduğu tam kararlaştırılmayan ülkelerdir. Bu ülkelerin hangi tarafa ait olduğuna ilişkin tartışmalar, hem iç hem de uluslararası politika gündemine yansımaktadır (Özdemir, 2008).

Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olma düşüncesini, öğretim süreci içinde edindiğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Nitekim MEB tarafından yayınlanmış Coğrafya 11 (MEB, 2014; 67) ders kitabında Türkiye, "hem Asya hem Avrupa hem de Afrika Kıtası ile temas hâlinde olduğundan bir Orta Doğu ülkesidir" şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla öğretim sürecinde "Ortadoğu ülkesi" olma düşüncesi formal yoldan katılımcılar tarafından alınmıştır.

Türkiye'nin Ortadoğu ile kültürel benzerlik gösterdiği katılımcılar tarafından sıklıkla ifade edilen bir durum olmamış, hatta yaşam tarzı, yaşam standartları ve siyasi yapısının farklı olması nedeniyle, Türkiye Ortadoğu ülkelerinden farklı olarak konumlandırılmıştır. Katılımcıların görüşlerinde Ortadoğu "eşitliğin ve fikir özgürlüğünün olmadığı, yaşam standartları çok kötü" bir bölge olarak değerlendirilmektedir. Bölgenin bu özellikleri neticesinde, Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olamayacağı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Benzer şekilde "Ortadoğu'da kadınların eğitimine önem verilmemesi, bu yüzden toplumun geri kalmış olması, oradaki insanların özgür ve bağımsız olmamaları" şeklindeki ifadeler tek yönlü bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Yılmaz ve Yiğit (2010) tarafından yürütülen çalışmada da benzer algılar dikkati çekmektedir. Bu çalışmada katılımcılar, öğretim sürecinde Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olduğu yönünde bir bilgi edinmiş olmalarına karşın bu durumu coğrafi konum özellikleri ve sınırlar doğrultusunda değerlendirmişler, yaşam tarzı ve standartları açısından, mevcut önyargılar neticesinde Türkiye'yi Ortadoğu'dan ayırmışlardır.

Katılımcıların büyük bir kısmının Türkiye'yi bir Ortadoğu ülkesi olarak belirtmelerine karşın, Türkiye, Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi olarak ifade edilmemiştir. Katılımcılara göre güçlü ülke olma kriterleri açısından savunma gücü çok önemli olmakta, özellikle İran sahip olduğu nükleer savaş gücü doğrultusunda Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi olarak değerlendirilmektedir. Üstelik İran ve İsrail savunma güçlerinin yanında ekonomik ve teknolojik bakımdan da güçlü ülkeler olarak algılanmaktadır. Ancak hem İran hem de İsrail'in bölgede Türkiye'den daha güçlü ülkeler olarak algılanmasında, Batı ile ilişkileri belirleyici unsur olmaktadır. Bu durumda katılımcılara göre Türkiye ne İran gibi Batılı devletlere kafa tutabilmekte ne de İsrail gibi Batı'nın tam desteğini alabilmektedir. Türkiye, model teşkil eden, bağımsız, yardımsever ve vatan sevgisine sahip bireylerden oluşan bir ülke olarak tanımlanmakta ve bu nitelikleri ile Ortadoğu ülkelerinden ayrı tutulmaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmının Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalara karşı olumlu tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak bu politikaların Türkiye'ye yansımaları olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Suriye'den gelen sığınmacılara yönelik sıkıntılar sıklıkla dile getirilmiştir. Sığınmacıların ekonomik, toplumsal ve kültürel etkilerini ortaya koyan çalışmalarda da (Atasoy ve Demir, 2015; Cengiz, 2015; Tunç, 2015; Ünal, 2014) belirtildiği gibi özellikle ekonomik anlamda kaynakların paylaşımı ve mevcut toplumsal düzende sıkıntıların yaşanması yönünde kaygılar söz konusudur.

Ortadoğu politikalarına yönelik bir diğer kaygı ise etnik ve dini kimlikler üzerinden gerçekleşecek iç karışıklıklardır. Türkiye inançsal ve etnik bakımından çokkültürlü, zengin bir sosyal yapıya sahiptir. Sahip olduğu bu zenginliğe karşın; özellikle farklı etnik, dini ve mezhepsel gruplar arasında meydana gelebilecek olumsuz temaslar, toplumsal bir karmaşayı da beraberinde getirecektir. Bu doğrultuda Ortadoğu'daki politikaların yarattığı karmaşanın, ülke içinde farklı etnik ya da inançsal kimliklerin varlığı nedeniyle doğuracağı huzursuzluk ortamı ve bu doğrultuda gerçekleşebilecek terör olayları ve kutuplaşmalar katılımcıların kaygılarını oluşturmaktadır. Ancak bütün bu kaygılara karşın katılımcılar, Türkiye'nin Ortadoğu'da öncelikle "Müslüman" ve "Türk" kimliğiyle var olması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Benzer şekilde Çiftçi ve Ertugay (2011) tarafından üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada Türkiye'nin genel olarak dış politikadaki kimliği sırasıyla "Türk ve Müslüman" olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada ise söz konusu mekân Ortadoğu olduğu için Müslüman kimliğinin öne çıkarıldığı düşünülebilir. Bununla birlikte katılımcıların büyük bir kısmının (%76) ümmetçi ve ulusal bir anlayışa sahip oldukları, ülkede gerçekleşebilecek bir iç karışıklık kaygısını, Türkiye'de farklı etnik ve inançsal kimliklerin varlığı nedeniyle taşıdıkları düşünülmektedir. Bu durum ise hem Suriyeli sığınmacılar hem de ülkedeki etnik ve inançsal çeşitlikler üzerinden bir "ötekileştirme"nin gelişmesine ve bu grupların bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmesine yol açacak, toplumsal dokunun bileşenlerini bozarak bu grupların birbirleri üzerinden gelişecek endişe ve korkularını besleyecektir. Bu bağlamda özellikle kimlikleri ötekileştirmeden birlikte yaşam becerisine sahip olmak ve kültürel çeşitliliği bir zenginlik kaynağı olarak eğitim ortamına taşımak, Gay (2014) tarafından "kültürel körlük" olarak ifade edilen ve birlikte yaşam becerisini zayıflatan uygulamalardan uzak bir eğitim anlayışını gerektirmektedir. Özellikle çokkültürlü toplumlarda, öğretmen ve öğrencileri farklı kültürel değerlere karşı duyarlı hale getirmek eğitimin temel hedeflerinden biri olmalıdır. Bireylerin, kültürel farklılıklara ve değerlere saygı duyması, bir arada yaşama anlayışı ve becerisini geliştirmesi açısından eğitim içeriğinin ve uygulamalarının disiplinler arası bir yaklaşımla bir bütün oluşturacak şekilde dönüştürülmesi, hem bireysel hem de toplumsal farklılıkların bir arada yaşama olanaklılığı açısından son derece önemlidir. Bu durum özellikle Ortadoğu coğrafyasının kültürel çeşitliliği ve Türkiye ile etkileşimi bakımından düşünüldüğünde ülkemiz için bir gereklilik haline dönüşmektedir.

Ortadoğu'nun yapısı ve Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkileri, çok hızlı değişim ve gelişmelerin yaşandığı bir politik süreç içinde sürekli olarak yeniden şekillenmektedir. Bu durum hem bölgeyi hem de bölge ile etkileşim halinde bulunan Türkiye'nin kendi iç dinamiklerini etkilemektedir. Dolayısıyla hem kendi ülkesini hem de bölgeyi tanıyan bireylerin, bölge ile etkileşimin sonuçlarına dair doğru ve yerinde analizlerde bulunması mümkün olacaktır. Öğretmen adaylarının Ortadoğu'ya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları, kalıpsal yargılar ve dar bir bakış açısıyla bölgeyi değerlendirdikleri görülmektedir. Ortadoğu'nun politik yapısı ve kültürel çeşitliliğinin değerlendirilebilmesi, bu özellikler üzerinden Türkiye ile ilişkiler, benzer ve farklı olan özelliklerin yorumlanabilmesi ve bölgeye yönelik çok boyutlu bir bakış açısının oluşturulması, bu yönde gerçekleştirilecek öğretim süreci ve etkinliklerinin planlanmasını gerektirmektedir. Böylece yetersiz ya da yanlış edinilmiş bilgiler ve kalıpsal yargıların zemin oluşturduğu algı ve tutumlarda farklılıklar yaratılarak, Ortadoğu'ya çok yönlü bir bakış geliştirilmesi ve bölgenin bu doğrultuda değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Ortadoğu'da yaşanan değişimler, bölgeye ilişkin öngörü ve analizlerin, üretilen ve dile getirilen tanımlamaların bir süre sonra revize edilmesini de gerektirmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın farklı zaman aralıklarında farklı gruplara uygulanarak, elde edilen bulguların karşılaştırılması ve konunun çeşitli boyutlarıyla değerlendirilmesi sağlanabilir. Böylece bireylerin sahip olduğu farklı bakış açıları ve bu bakış açılarında meydana gelen değişimler derin bir şekilde analiz edilerek değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- ALTAY, Hüseyin ve NUGAY, Ulaş (2013). "Orta Doğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 1-35.
- ATASOY, Ahmet ve DEMİR, Hasan (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 457-470.
- AYBAR, Sedat (2012). "Türkiye'nin Orta-doğu Politikası ve 'Yeni Coğrafya' Algısı", *Perspektives*, No. 2, 4-8.
- AYMAN, S. Gülden (2006). "Türk Dış Politika Seçkinlerinin Ortadoğu Algılamaları ve Irak Savaşı", *Akademik Orta Doğu*, 1(1), 1-20.
- CENGİZ, Deniz (2015). "Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği", *Turkish Studies*, 10 (2), 101-122, DoiNumber: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7938>
- ÇİFTÇİ, Sabri ve ERTUGAY, Fatih (2011). "Türkiye'nin Dış Politikası Bağlamında Ortadoğu'ya Yönelik Tutumlar: Üniversite Öğrencilerinin Algıları Hakkında Bir Alan Araştırması", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 7(28), 1-26.
- DURSUN, Davut (2005). "Ortadoğu'nun Ekonomik Sosyal ve Siyasi Yapı Özellikleri", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1231-1274.
- GAY, Geneva (2014). *Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim* (Hasan Aydın, Çev. Ed.), Anı Yayıncılık: Ankara.
- KURUBAŞ, Erol (2014). *Arap Baharında Türk Dış Politikası ve Türkiye'nin Orta Doğu'daki Konumuna Etkisi*, Uluslararası 1. Ortadoğu Sempozyumu Bildirileri 1. Cilt, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları (ss.464-479), Ankara.
- LAÇİNER, Sedat (2010). "Orta Doğu Diye Bir Yer Var mı?", *USAK Dergi*, 153-155. <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/GY16FMajjQzAE2kA405bQUNkO77VJu.pdf> adresinden (12.01.2016) alınmıştır.

- LEWIS, Bernard (2014). *Ortadoğu, İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- MEB (2014). *Ortaöğretim Coğrafya 11 Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Ders Kitapları Dizisi.
- MERRIAM, SharanB. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulamalar için Bir Rehber* (Selahattin Turan, Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- OGUZLU, Tanık (2012). "Türk Dış Politikasında Ortadoğu'nun Dayanılmaz Ağırlığı", *Ortadoğu Analiz*, 4(45), 44-52.
- ÖZALP, Osman Nuri (2011). "Where is the Middle East? The Definition and Classification Problem of the Middle East as a Regional Subsystem in International Relations", *Turkish Journal of Politics*. 2 (2), 5-21.
- ÖZALP, Osman Nuri (2013). "Ortadoğu Neresi? Ortadoğu'nun Tanım ve Tasnif Sorunu", *Yedi Kıta Tarih ve Kültür Dergisi*, 24-27. [http://www.tau.edu.tr/img/files/ortadoguneresi_onozalp\(1\).pdf](http://www.tau.edu.tr/img/files/ortadoguneresi_onozalp(1).pdf) adresinden (10.01.2016) tarihinde alınmıştır.
- ÖZDEMİR, Haluk (2008) "Türkiye'nin 'Sınır-Ülke' Niteliği: Farklı Stratejik Kültürler Arasında Türk Dış Politikası", *Avrasya Etüdüleri*, 33(1), 7-46.
- ÖZEY, Ramazan (2004). *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası "Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar"*, İstanbul: Aktif Yayınevi.
- ÖZTÜRK, Muammer (2014). "Ortadoğu'nun Analizinde Yerel Bilgi Gereklilikleri", *Akademik Ortadoğu*, 9(1), 57-73.
- ÖZTÜRKLER, Harun (2009). "Ortadoğu Ülkelerinin Enerji Kaynaklarının Öneminin Ekonomi-Politik Bir Değerlendirmesi", *Ortadoğu Analiz*, 1(7&8), 74-79.
- PATTON, Michael Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Mesut Bütün ve Selçuk Beşir. Demir, Çev. Ed), Ankara: Pegem Akademi.
- SAKİN, Serdar ve DEVECİ, Can (2011). "Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme", *History Studies*, 3, Özel Sayı (ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı), 281-293, doi number: http://dx.doi.org/10.9737/hist_378
- ŞAHİN, Mehmet (2010). "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", *Akademik Orta Doğu*, 4(2), 9-21.
- TAŞLIGİL, Nuran ve ŞAHİN, Güven (2011). "Ortadoğu Kavramı ve Türkiye'de Ortadoğu Coğrafyası ile İlgili Bir Literatür Çalışması", *Akademik Orta Doğu*, 6(1), 141-157.
- TELLAN, Derya ve YILMAZ, Adem (2011). *Orta Doğu Siyasetinde İletişimin Rolünü Yeniden Düşünmek*, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, III. Cilt (ss. 1369-1381), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- TUNÇ, Ayşe Şebnem (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2), 29-63.
- USLU, Nasuh (2010). "Türkiye'nin Yeni Orta Doğu Yaklaşımı", *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 147-180.
- ÜNAL, Serdar (2014). "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi", *Zeitschrift für die Welt der Türken/ Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- YILDIRIM, Alive ŞİMŞEK, Hasan (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, Kaya ve YİĞİT, Özlem (2010). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye'ye Komşu Ülkelere İlişkin Algıları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 38: 318-334.